

Методологічні підходи до оцінювання впливу агропромислових підприємств на розвиток територіальних громад

Агропромисловий комплекс України є одним з найактуальніших сегментів національної економіки, який забезпечує належний рівень продовольчої безпеки регіонів і держави загалом, а також формує вагомий обсяг вітчизняного експорту. Досліджено сутність сучасної аграрної політики ЄС та необхідність приєднання до неї нашої держави. Розроблено методологічні підходи до оцінювання впливу агропромислових підприємств на комплексний розвиток територіальних громад в умовах децентралізації владних повноважень.

Ключові слова: агропромислове підприємство, збалансованість і комплексність розвитку територіальних громад, бар'єри розвитку агропромислового виробництва, закономірності, чинники, принципи розвитку, парадигмальні положення, аксіологічні підходи.

Постановка проблеми. Україна володіє унікальним потенціалом розвитку агропромислового виробництва, що пов'язано зі сприятливими природно-кліматичними умовами, передусім наявністю родючих ґрунтів, сформованої протягом тривалого часу культури обробітку землі та виробництва продукції рослинництва й тваринництва, їх переробки з метою забезпечення продовольчої безпеки країни, достатньо широкою мережею сільських населених пунктів, у межах яких сконцентровано основну частину трудового потенціалу сільської місцевості. Відповідно, агропромисловий сектор став одним з найбільш масштабних видів економічної діяльності, котрий забезпечує задоволення внутрішніх потреб у сільськогосподарській сировині і продуктах її переробки, формує значні обсяги експортних ресурсів. Однак такі, на перший погляд, значні результати його функціонування не отримали адекватного прояву у підтримці середовища його існування – сільських територіях. В Україні поступово сформувалася та розвивається дисбаланс між зростаючою економічною результативністю діяльності агропромислового комплексу та занепадаючою соціально-економічною результативністю функціонування територій, хоча саме в них сконцентрована основна частина потенціалу сільськогосподарського виробництва. Викликає занепокоєння сформована та усталена тенденція до нарощування обсягів аграрного виробництва переважно сировинного характеру, на додаток з використанням виснажливих індустріальних систем господарювання для забезпечення високих темпів і результативності експортної діяльності. Такі процеси призводять до поступової руйнації потенціалу сільських територій, загострення соціальних і екологічних проблем їх розвитку, поширення негативних суспільних процесів у їхніх межах. Водночас зростання попиту на сільськогосподарську продукцію, глобалізація агропромислових ринків, лібералізація торгівлі, технологічні зміни у способах виробництва та зберігання продуктів харчування обумовлюють потребу поглиблення наукових досліджень у напрямі методологічних засад взаємозв'язку розвитку агропромислових підприємств і територіальних громад, де вони базуються [1]. Поглиблення такого стану розвитку сільських територій буде посилювати вже існуючі та формувати нові потужні бар'єри розвитку агропромислового виробництва. До таких бар'єрів можна віднести:

- структурно-пропорційні, вплив яких буде зумовлений спадковістю та пропорціями видів економічної діяльності в межах громад, що консервуватиме сировинну спрямованість агропромислового виробництва;
- поселенські, вплив яких відбувається через низьку щільність населення сільських територій, наслідком чого буде зростання витрат на будівництво інфраструктурних об'єктів і низька економічна ефективність їх діяльності,

що знизить доступ населення та виробничих формувань до необхідних джерел інфраструктурних ресурсів;

- виробничо-збутові, що зумовлені незадовільним рівнем розвитку ринкової інфраструктури сільського господарства та переробної промисловості, наслідком чого може стати втрата їх частки на внутрішньому ринку, зниження рівня рентабельності агропромислового виробництва через зростання кількості ланцюгів між виробниками та кінцевими споживачами продукції;
- трудові ресурсні, які формуються внаслідок постійного знелюднення сільських громад, передусім у працездатному віці, активізації територіальної та трудової мобільності молоді, що вже зараз формує значний дефіцит кваліфікованих кадрів, який у перспективі зростатиме;
- інфраструктурні, що проявляються через низький рівень забезпечення сільських громад об'єктами виробничої (транспортної, логістичної, енергетичної) та соціальної (медичної, освітньої, культурної) інфраструктури, наслідком чого стане обмеження доступності до виробничих і соціальних послуг;
- інформаційні, причиною яких є інформаційна асиметрія щодо технічних можливостей, інструментів і механізмів підвищення ефективності сільськогосподарського та переробного виробництва, а також формування та розвитку альтернативних несільськогосподарських видів економічної діяльності в межах територіальних громад;
- адміністративно-регулюючі, що виникають унаслідок неефективної системи управління, в першу чергу на рівні громад, проявів корупції та здійснення необґрунтованого тиску на суб'єкти господарювання, наслідком чого є типізація та поширення незадекларованих методів діяльності населення;
- суспільні, що зумовлені неготовністю більшості населення сільських територіальних громад брати активну участь у розвитку власних територій і нерозумінням особистої ролі в цих процесах, що обмежує можливості розвитку ефективних виробничо-територіальних формувань агропромислового спрямування;
- інституціональні, котрі вимагають удосконалення нормативно-правового поля функціонування територіальних громад в умовах децентралізації владних повноважень та удосконалення їх відносин із господарюючими суб'єктами усіх форм власності.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам функціонування агропромислових підприємств та їхніх об'єднань різного ієрархічного рівня присвячено достатньо багато наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Проте у вітчизняному науковому доробку домінують проблеми сільськогосподарського виробництва та його ефективності або ж занепаду сільських територій, тоді як досліджень взаємозв'язку діяльності цих формувань з комплексним розвитком сільських територій значно менше.

Значний внесок у формування теоретико-методологічних засад функціонування агропромислового комплексу зробили такі науковці: І. Бистряков, О. Бородіна, П. Гайдучський, Л. Дейнеко, І. Кузнецова, М. Кропивко, О. Мороз, Б. Пасхавер, П. Саблук, М. Шпичак, О. Шубравська, В. Юрчишин та інші.

Натомість спільна аграрна політика ЄС у третьому тисячолітті передбачає, що господарювання на землі означає набагато більше, ніж продовольче забезпечення та експорт, оскільки це неможливо здійснити без одночасного сталого розвитку сільських громад, продукування суспільних благ, збереження етнокультурного середовища та біологічного розмаїття, раціонального використання природних ресурсів.

Євросоюз орієнтує своїх товаровиробників на всеохоплюючу систему аграрних інновацій, запобігання обезлюдненню сільських територій, на омолодження фермерського бізнес-середовища, локалізацію продовольчого ринку, стимулювання зростання зайнятості, зокрема завдяки запровадженню інфраструктурних і несільськогосподарських стандартів.

Водночас наголошується, що базова підтримка доходів фермерських господарств буде залежати виключно від кількості створених робочих місць.

Рухаючись інтеграційним курсом, Україна має сформуванати адаптивну з ЄС стратегію сільського розвитку, інакше сучасна монокультуризація українських чорноземів назавжди закріпить нашу країну як сировинний придаток глобального аграрного ринку, а децентралізація сільських територіальних громад завершиться сумним задумом попередньої системи стерти грані між містом і селом [3].

Метою статті є обґрунтування методологічних засад процесу розроблення та реалізації концептуальних засад формування стратегії комплексного взаємообумовленого розвитку агропромислових формувань і сільських територіальних громад в умовах децентралізації владних повноважень, що буде сприяти зростанню ефективності функціонування регіональної економіки та всього національного господарства.

Основні результати дослідження. Концептуальним положенням зазначеної стратегії має стати оптимальне поєднання та розвиток виробництва сільськогосподарської продукції та її промислової переробки в межах територіальних громад або їхніх об'єднань, що забезпечить активний прогрес інтегрованого підходу до розвитку формування агропромислового виробництва та отримання в межах цього суспільного ефекту. Це пов'язано з тим, що аграрна сфера суттєво впливатиме на відновлення і стале зростання економіки, коли його розвиток узгоджуватиметься з інтересами сільського господарства, переробної промисловості, сільських спільнот і усього суспільства. Це дозволить мінімізувати прояв сучасних ризикогенних процесів, які пов'язані з домінуванням інтересів корпоративного сектору агропромислового виробництва, ігноруванням необхідності повноцінного продукування важливих суспільних благ, таких як добробут населення, розвиток територіальних громад, екологічна безпека та раціональне природокористування.

Існуючі ризики сучасного етапу розвитку вітчизняного сільського господарства та переробної промисловості за повного або ж часткового ігнорування інтересів територіальних громад зумовили обмежений характер використання наявного потенціалу модернізації економіки на мікро-, мезо- та макрорівнях. Така ситуація надзвичайно актуалізує необхідність довготривалого, взаємоузгодженого та взаємовигідного розвитку агропромислових формувань і територіальних громад. Для забезпечення такого розвитку необхідним є врахування класичних і специфічних методологічних положень, які визначають загальні умови ефективного функціонування таких формувань. Базуючись на генезі наукових підходів у цій сфері, до класичних методологічних положень слід віднести такі закономірності, які засвідчують що:

- агропромислове виробництво через використання методів дедукції та синтезу слід розглядати як структуру, яка об'єднує значну кількість агровиробничих формувань, ефективна діяльність яких матиме загальний кумулятивний ефект для інтенсивного та раціонального розвитку всієї сфери на секторальному й просторовому рівнях;
- ефективність розвитку окремих виробничих структур сільського господарства та переробної промисловості залежить від інтенсивності та результативності впровадження інституціонального базису, основними елементами якого є встановлення чітких і беззаперечних прав власності та їхній захист, а також визначення та врахування інтересів всіх учасників процесу виробництва, розподілу та обліку агропромислової сировини та товарів і отримання відповідних доходів;
- формування та розвиток сільськогосподарських і переробних підприємств має здійснюватися з урахуванням наявних ресурсів або ж їхньої доступності з метою зниження витрат на виробництво шляхом раціоналізації їх використання, що сприятиме зростанню конкурентоспроможності кінцевої продукції;
- спеціалізація та локалізація агропромислових підприємств має здійснюватися з урахуванням масштабів наявних ринків збуту їхньої продукції та можливостей нарощування присутності на них шляхом поглиблення маркетингових досліджень і врахування у своїй діяльності загальних споживчих потреб, їхньої

структури та векторів змін, що забезпечить зростання загальної економічної ефективності функціонування цих підприємств;

- ефективність функціонування виробничих агроформувань значною мірою залежить від налагодженої або заново створеної системи виробничо-технологічних, постачальницьких і збутових зв'язків для інтенсифікації обігу та збільшення обсягів виробництва й реалізації продукції, насамперед тієї, яка виробляється на промислових підприємствах і має порівняно високу додану вартість;
- ураховуючи глобалізаційні виклики продовольчій безпеці, заходи державного регулювання розвитку агропромислового виробництва мають ґрунтуватись на мотиваційних механізмах нарощування обсягів виробництва конкурентоздатної продукції для потреб внутрішнього та зовнішнього ринків.

Україн важливими є специфічні методологічні положення, які враховують вітчизняну специфіку взаємоузгодженості та взаємовигідності розвитку сільського господарства переробної промисловості та територіальних громад. До парадигмальних положень слід віднести такі постулати:

- одиницею розвитку агропромислового виробництва має стати не окреме підприємство або навіть фермерське господарство, а відносно самодостатнє виробниче формування, яке дозволить поступово перейти від сировинної до продуктової спеціалізації;
- надзвичайно важливим є включення до виробничо-господарських агрооб'єднань органів місцевого самоврядування, які мають певні повноваження, ресурси та інструменти для стимулювання підприємницької діяльності, а отже, стали одночасно і суб'єктом, і об'єктом сталого розвитку територій;
- розвиток агроформувань має базуватись на засадах ланцюга, основною продукцією якого будуть промислові та продовольчі товари, орієнтовані передусім на вітчизняного споживача. Окремо слід зазначити про можливість використання кількох таких формувань агломераційного ефекту для створення більш великих переробних підприємств, ефективно функціонування яких у подальшому може стати основою для формування раціональних зовнішньоекономічних зв'язків.

Виходячи з концептуальних методологічних положень сучасного етапу формування та функціонування агропромислових формувань і територіальних громад, основними загальними принципами їхнього розвитку мають стати такі:

- збалансованості, який передбачає узгодження та врахування інтересів усіх зацікавлених учасників взаємоузгодженого та взаємовигідного функціонування агропромислових формувань і територіальних громад для запобігання виникненню ризиків різнонаправленого розвитку;
- пропорційності, що вимагає формування оптимальних співвідношень між виробництвом сільськогосподарської продукції, її переробкою та інфраструктурними об'єктами для забезпечення оптимального випуску конкурентоспроможної продукції;
- комплексності, який полягає у необхідності раціонального та повного використання наявних ресурсів для всебічного розвитку агропромислового виробництва в межах територіальних громад для забезпечення максимально можливої економічної, соціальної та екологічної ефективності;
- адаптивності, що визначає оптимальне пристосування агропромислового виробництва до потреб ринку у напрямі виробництва тієї продукції, яка максимально повно відповідає потребам споживачів, причому першочергового врахування потребують споживчі інтереси населення територіальних громад, регіону, країни;
- сталого розвитку, який передбачає необхідність формування такої виробничої структури, яка б забезпечувала ефективність економічного, соціального та екологічного відтворення виробничих формувань, територіальних громад і нарощування людського потенціалу;

- інтеграційності, що передбачає об'єднання ресурсів і зусиль органів влади та місцевого самоврядування, громадянського суспільства, територіальних громад і підприємств агропромислової сфери, які діють в їх межах, для вирішення як власних, так і суспільно важливих модернізаційних завдань;
- ефективності розподілу доходів, що передбачає отримання кожним власником економічних ресурсів адекватного доходу від їх реалізації та використання, що має формувати стимули для розвитку виробничих об'єднань у межах територіальних громад;
- законності, котрий передбачає беззаперечне визнання прав усіх учасників, які беруть участь у розвитку територіальних громад, і має за мету забезпечення суспільної згуртованості в їх межах.

Специфічними принципами довготривалого взаємоузгодженого та взаємовигідного розвитку агропромислових формувань і територіальних громад мають стати такі:

- ексклюзивності, котрий передбачає необхідність постійного оновлення технологічних процесів, що, з одного боку, зумовлюватиме зростання витрат на інноваційну діяльність, а з іншого – сприятиме випуску та реалізації конкурентоспроможної продукції;
- субсидіарності, який полягає у необхідності вирішення проблеми розвитку громад і виробництв в їх межах, насамперед на місцевому рівні, що дозволить забезпечити поступальний і планомірний їх розвиток, а роль центральних органів влади має концентруватись на створенні оптимальних умов для їх функціонування та сприянні вирішенню найбільш складних проблем;
- паритетності, який полягає у взаємовигідному розподілі прав, повноважень, результатів, а також необхідних обмежень в отриманні та розподілі загального ефекту територіальними громадами, органами їх управління, населенням і суб'єктами господарювання, що дає можливість домогтись доходів і витрат усіх учасників цього процесу прогнозованими та раціональними;
- транспарентності, який вимагає відкритості у прийнятті рішень органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання в межах громад, що забезпечує розвиток громадянського суспільства, активізацію суспільного контролю та сприяє вирішенню проблем відповідальності та ефективності управління.

Розвиток сільських територіальних громад за участю господарських формувань агропромислового сектору окрім окресленої системи принципів має доповнюватися і збагачуватися новими елементами, враховуючи динаміку економічної, соціальної та екологічної ситуації в їх межах.

Багатоаспектність процесу функціонування агропромислового виробництва у напрямі забезпечення розвитку громад зумовлює вплив на нього значної кількості чинників. Узагальнюючі наукові підходи у цій сфері, всі чинники можна об'єднати у кілька агрегованих груп: виробничої, споживчої, суспільної, інституціональної та екологічної спрямованості.

1. *Виробничі чинники.* Вони є результатом об'єктивного процесу формування господарського комплексу як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях, що сформувало виробничу спеціалізацію регіональних господарських систем. Традиційна структура видів і суб'єктів діяльності в межах територій створює виробничий каркас, навколо якого формуються додаткові та допоміжні сфери діяльності. Однак швидкі динамічні зміни у процесі сталого просторового розвитку регіонів можуть зумовлювати зміну пріоритетності існуючих видів діяльності, викликати потреби диверсифікації виробничої сфери. За сучасних умов розвитку причинами такої диверсифікації мають стати інтереси, потреби та ресурси територіальних громад, ефективне функціонування яких є життєво необхідною умовою розвитку агропромислового виробництва в регіоні.

2. *Споживчі чинники.* У попередні періоди вони не мали високого рівня пріоритетності, лише опосередковано визначали обсяги виробництва товарів і

послуг для забезпечення потреб населення в межах регіонів. Такий стан зумовлював, по-перше, високий рівень залежності населення регіону від постачання товарів із-за його меж, по-друге, відбувалось пряме ігнорування його споживчих переваг. Нові умови взаємовигідного функціонування агропромислових формувань і територіальних громад вимагають першочергового врахування потреб населення. Це зумовлює необхідність створення та стимулювання тих виробництв, продукція яких відповідає високим стандартам якості та сприяє розширеному відтворенню людського потенціалу.

3. *Суспільні чинники.* Вони передусім пов'язані з можливостями всебічного розвитку населення. Основними умовами ефективності такого розвитку є можливості отримання доходів, а також доступність населення до усіх видів ресурсів. На жаль, в Україні тривалий час для значної частини мешканців сільських територій такі умови були недоступні, що зумовлювало низький рівень і низьку якість їхнього життя порівняно з містянами. Це потребує кардинальної зміни підходів до формування виробничої та невиробничої складових функціонування територіальних громад. Розвиток суб'єктів господарювання в межах громад має забезпечувати, з одного боку, збільшення високоякісних робочих місць, а з іншого – спрощувати доступність послуг різних сфер для сільського населення.

4. *Інституціональні чинники.* Головна значущість формування їх полягає в адекватному та позитивному сприйнятті структурних і функціональних змін у взаємоузгодженій діяльності агропромислових формувань і територіальних громад серед усіх зацікавлених учасників цього процесу. Така гармонізація формується шляхом стимулювання позитивного ставлення населення територій, органів регіонального управління, органів місцевого самоврядування та підприємницького сектору до необхідності трансформації структури регіональних господарських систем. Це дозволить уникнути супротиву під час формування та реалізації комплексних стратегій розвитку агропромислових формувань і територіальних громад, зменшить кількість і складність бар'єрів у процесі провадження цих стратегій. Головним інструментом забезпечення позитивного сприйняття трансформацій мають стати сформовані та реалізовані формальні та неформальні мотивації для усіх учасників цього процесу [4].

5. *Екологічні чинники.* Вони формують передумови забезпечення сталого розвитку регіональних господарських систем, зокрема й територіальних громад разом з функціонуючими в їхніх межах агроформуваннями. У сучасних умовах кожен з учасників такого розвитку намагається забезпечити свої інтереси та досягнути власної мети, незважаючи на стан навколишнього середовища, а це призводить до дисбалансу екологічних умов. У разі переходу на вектор взаємоузгодженого та взаємовигідного розвитку агропромислових формувань і територіальних громад важливим є забезпечення екологічної рівноваги. Це вимагає застосування технологій на рівні виробничо-господарських формувань, окремих підприємств і громад, які б забезпечили раціональне використання природно-ресурсного потенціалу територій, знижували навантаження на навколишнє середовище, забезпечували охорону та відтворення природних багатств.

Оскільки довготривалий, взаємоузгоджений і взаємовигідний розвиток агропромислових формувань і територіальних громад є інтегрованим процесом, необхідним є розроблення науково обґрунтованих підходів до його інтегрального оцінювання. Необхідність саме такого оцінювання зумовлена наявністю цілої низки аспектів, урахування яких є необхідною умовою ефективності розвитку продуктивних сил.

До таких аспектів слід віднести аксіологічні підходи, котрі утверджують, що:

- територіальна громада, як будь-яке територіальне утворення, володіє набором ресурсів, використання яких забезпечує її сталий розвиток;
- ефективність функціонування громади знаходиться у прямій залежності від рівня муніципального менеджменту та раціональності використання наявного ресурсного потенціалу;

- стратегічним ресурсом для всіх громад є наявний людський потенціал, результатом використання якого є процес розширеного відтворення продуктивних сил, ефективність якого зростає пропорційно до зростання доходів і витрат людей;
- для наявного населення громади важливими є реальні можливості отримання доходів, які значною мірою формуються внаслідок непродуктивної зайнятості жителів, передусім на місцевих виробництвах;
- ключовим інтегруючим компонентом взаємоузгодженого розвитку територіальних громад та агропромислових формувань є соціогуманітарна інфраструктура, яка одночасно є інструментом зростання рівня життя населення та результатом розвитку системи виробництва благ і надання послуг;
- базисом соціально-економічного розвитку громади є наявність суб'єктів господарювання, які сформувались в її межах. Відповідно, спостерігається високий рівень залежності ефективності розвитку громад від виробничої та збутової результативності підприємств та організації в її межах;
- стабільність функціонування громад значною мірою залежить від можливостей досягнення не лише економічного та соціального, але й екологічного ефекту, тобто збереження навколишнього середовища для наступних поколінь.

Відповідно, на нашу думку, інтегральне оцінювання довготривалого, взаємоузгодженого та взаємовигідного розвитку агропромислових формувань і територіальних громад слід здійснювати за блоками показників.

1. Блок показників ресурсної бази громад.
2. Блок показників ефективності розвитку громад.
3. Блок показників доходів і витрат населення.
4. Блок показників зайнятості та продуктивності.
5. Блок показників щодо доступності соціальної інфраструктури.
6. Блок показників виробничої та збутової ефективності.
7. Блок показників екологічного стану території.

Безпосередній розрахунок інтегрального індексу здійснюється за таким алгоритмом [6]:

- встановлення завдань оцінювання, що безпосередньо впливає на його глибину та масштаби;
- визначення переліку індикаторів за попередньо визначеними блоками (напрямами), оцінювання яких дасть можливість досягнути поставлених цілей;
- розроблення порядку розрахунку інтегрального показника;
- порівняння отриманих результатів з визначеним рейтинговим рівнем;
- групування регіонів за розрахованим інтегральним індексом.

Узагальнюючи існуючі підходи до розрахунку інтегрального індексу, слід зазначити, що для цього найчастіше використовуються формули визначення середніх величин:

$$I_i = \frac{Q_1 + Q_{2...} + Q_n}{n}, \quad (1)$$

$$I_i = \sqrt[n]{Q_1 + Q_{2...} + Q_n}, \quad (2)$$

$$I_i = d_1 \cdot Q_1 + d_2 \cdot Q_{2...} + d_n \cdot Q_n, \quad (3)$$

де: I_i – інтегральний індекс;

Q – відносні значення показників (індикатори), за якими здійснюється оцінювання;

d – ваговий показник відповідного показника;

$1, 2, n$ – індекс індикаторів.

Коли показники характеризують різновекторні процеси, для них слід провести процедуру стандартизації. Показники, які відображають стимулюючі процеси, стандартизуються за такою формулою:

$$Q_i = \frac{q_t}{q_{t-1}}. \quad (4)$$

Для показників, які характеризують дестимулюючі процеси, застосовують таку формулу:

$$Q_i = \frac{q_{t-1}}{q_t}. \quad (5)$$

Розрахований інтегральний індекс довготривалого, взаємоузгодженого та взаємовигідного розвитку агропромислових формувань і територіальних громад дасть можливість здійснити аналіз ефективності такого розвитку. Результати розрахунків слугуватимуть базисом для міжрегіонального бенчмаркінгу, модернізації стану продуктивних сил громад і суб'єктів господарювання в їхніх межах.

Висновки. Сучасний стан розвитку агропромислових підприємств суттєво впливає на комплексний розвиток територіальних громад. Однак не менш важливим є і зворотній взаємозв'язок між ефективністю діяльності агроформувань і розвитком територій, у межах яких вони функціонують. Запропоновані методичні підходи до оцінювання такого впливу, окрім того, дають можливість розробити напрями перспективного взаємовигідного розвитку суб'єктів цієї системи. Метою таких перспективних параметрів має стати розроблення механізмів забезпечення виробництва високоякісної продовольчої продукції, насамперед для внутрішнього споживання; підвищення рівня та якості життя мешканців сільських територій; удосконалення системи управління територіальними громадами та формування ефективних схем їхньої взаємодії із суб'єктами господарювання; стимулювання активності населення територій як локомотива цих процесів; забезпечення покращення екологічного стану населених пунктів та охорони довкілля.

Список використаних джерел

1. Бистряков І. К. Просторові аспекти сталого розвитку: постнекласичний дискурс. *Економічна теорія*. 2013. №2 С. 5-15.
2. Бородіна О. М. САП ЄС як динамічне сполучення галузевих потреб і суспільних інтересів. *Економіка України*. 2016. № 11. С. 58-70.
3. Бутко М. П. Біфуркаційний стан державотворчого ядра України в умовах реалізації євроінтеграційного курсу. *Економіка України*. 2017. № 10. С. 60-61.
4. Бортіс Г. *Інституції, поведінка та економічна теорія. Внесок до класико-кейнсіанської політичної економії* / пер. з англ. Київ: КМА, 2007. 560 с. DOI: <https://doi.org/10.1017/cbo9780511582349>
5. Казьмір Л. П. Сучасні парадигми розвитку регіональних агропродовольчих систем. *Регіональна економіка*. 2019. №4. С. 94-103.
6. Бутко М. П. *Архітектура конкурентоспроможності регіонів України в контексті євроінтеграції*: монографія. Київ: АМУ, 2016. 452 с.

References

1. Bystryakov, I. K. (2013). Prostorovi aspekty staloho rozvytku: postneklasychnyy dyskurs [Spatial aspects of sustainable development: post-classical discourse]. *Ekonomichna teoriya – Economic theory*, 2, 5-15. [in Ukrainian].
2. Borodina, O. M. (2016). SAP YeS yak dynamichne spoluchennya haluzevykh potreb i suspil'nykh interesiv [EU CAP as a dynamic combination of sectoral needs and public interests]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 11, 58-70. [in Ukrainian].
3. Butko, M. P. (2017). Bifurkatsiynny stan derzhavotvorchoho yadra Ukrayiny v umovakh realizatsiyi yevrointehratsiynoho kursu [Bifurcation state of the state-building core of Ukraine in the conditions of realization of the European integration course]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 10, 60-61. [in Ukrainian].

4. Bortis, H. (2007). *Instytutsiyi, povedinka ta ekonomichna teoriya. Vnesok do klasyko-keynsians'koyi politychnoyi ekonomiyi [Institutions, behaviour and economic theory. A contribution to classical-keynesian political economy]*. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy. DOI: <https://doi.org/10.1017/cbo9780511582349> [in Ukrainian].
5. Kazmir, L. P. (2019). Suchasni paradyhmy rozvytku rehional'nykh ahroprodoval'chych system [Modern paradigms of development of regional agri-food systems]. *Rehional'na ekonomika – Regional economy*, 4, 94-103. [in Ukrainian].
6. Butko, M. P. (2016). *Arkhitektonika konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy v konteksti yevrointegratsiyi [Architectonics of competitiveness of regions of Ukraine in the context of European integration]*. Kyiv: Academy of Municipal Administration. [in Ukrainian].

Butko M. P., Kolosha V. P., Rasskazov O. I. Methodological approaches to assessing the impact of agro-industrial enterprises on the development of territorial communities.

The agro-industrial complex of Ukraine is one of the most relevant segments of the national economy, which provides an adequate level of food security of the regions and the state as a whole, as well as forms a significant amount of domestic expert material. However, institutional miscalculations of the state, underestimation of the peculiarities of the formation and functioning of domestic and foreign food markets, as well as ignoring the role of local governments and civil society institutions in rural development, led to agricultural enrichment, dominance of small-scale production, lack of motivation for integrated development formations, and depopulation of rural areas. The essence of modern EU agricultural policy in the third millennium and the need for our country to join it are studied. Methodological approaches to assessing the impact of agro-industrial enterprises on the integrated development of territorial communities in the context of decentralization of power are developed. The multifaceted nature of the process of functioning of agro-industrial production in the direction of ensuring the development of communities determines the influence of a significant number of factors. Generalizing scientific approaches in this area, all factors can be combined into several aggregate groups: production, consumption, social, institutional, and environmental orientation. The proposed methodological approaches to assessing such impact, in addition, provide an opportunity to develop areas for long-term mutually beneficial development of the entities in this system. The purpose of such promising parameters should be to develop mechanisms to ensure the production of high-quality food products, primarily for domestic consumption; to improve the level and quality of life of rural residents; to improve the system of management of territorial communities and formation of effective schemes of their interaction with business entities; to stimulate the activity of the population of the territories as a locomotive of these processes; to ensure the improvement of the ecological condition of settlements and environmental protection.

Keywords: agro-industrial enterprise, balance and complexity of development of territorial communities, barriers of development of agro-industrial production, regularities, factors, principles of development, paradigmatic positions, axiological approaches.

Бутко Микола Петрович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту та державної служби Національного університету «Чернігівська політехніка» (e-mail: butko.mykola@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4349-1298>).

Butko Mykola Petrovych – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Head of the Department of management and public service of the Chernihiv Polytechnic National University.

Колоша Валерій Петрович – директор ПСП «Пісківське» Чернігівської області (e-mail: kolosha.v.p@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8312-8389>).

Kolosha Valeriy Petrovych – Director of PJV «Piskivske» in Chernihiv region.

Рассказов Олег Игоревич – аспірант кафедри менеджменту та державної служби Національного університету «Чернігівська політехніка» (e-mail: oleh.passkazov@ukr.net, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7138-2067>).

Rasskazov Oleh Ihorovych – Graduate Student of the Department of management and public service of the Chernihiv Polytechnic National University.

Надійшло 11.08.2020 р.